

ЛИТЕРАТУРА

1. Наумов Б.Н. Стратегия и тактика целостного похода в образовании Украины XXI столетия (научно-методическое обеспечение)// Миграция : проблемы и решения. Сборник статей. – М., 2007. – С. 202-215.
2. Наумов Б.М. Методологія цілісного розвитку людини – Науковий вісник. /ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – Серія «Філософія» Харків, 2005. – Вип. 19 – С.72-79
3. Наумов Б. Творча педагогіка XXI століття. – Педагогічна газета, 2006 – №2/139/, лютий. – С.8.
4. Наумов Б.М. Школа – поліцентр: модель, план, організація діяльності. – Харків.
5. Наумов Б.Н Школа целостного развития личности : реальность или утопия? //Актуальные проблемы социальной работы, экономики, образования и культуры. – Вып. 5. – Ростов на Дону, 2006. – С. 121-130.
6. Слостенин В.А., Мищенко А.И., Целостный педагогический процесс, как объект профессиональной деятельности учителя. – М., 1997.

УДК 37.018.1 – 055.1

**ОЗДОРОВЧИЙ НАПРЯМ ОСВІТИ
В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ
А.С.МАКАРЕНКА.**

**С.В.Страшко,
Т.Б.Кійко
(Київ)**

Аналіз та обґрунтування педагогічної спадщини А.С.Макаренка з позиції сучасності на проблему збереження здоров'я дітей та підлітків.

Ключові слова: здоров'я, колектив, гуманізм, гігієнічне виховання.

Анализ и обоснование педагогического наследия А.С. Макаренко с позиции современности на проблему сохранения здоровья детей и подростков.

Ключевые слова: здоровье, коллектив, гуманизм, гигиеническое воспитание.

Analysis and substantiation of the A.S. Makarenko's pedagogical heritage from the up-to-the-date point of view concerning the problem of protection of the children's and the youth's health.

Key words: health, collective, humanism, hygienic upbringing.

Аналіз проблем, які доводилось вирішувати А.С.Макаренку, показує їх повну відповідність нинішній ситуації на Україні – низький матеріальний та культурний рівень населення, несприятливі соціально-побутові умови, високий рівень захворюваності, відсутність валеологічної грамотності та гігієнічної культури в більшості населення нашої країни, поширене куріння та вживання алкоголю, що підтримується рекламою та ЗМІ, наркоманія та проституція серед населення, а особливо серед молоді, низький рівень духовності тощо.

Антон Семенович був новатором, йому доводилось рухатись непротореним шляхом в питаннях гігієнічного та фізичного виховання підлітків. Адже піклування про здоров'я дітей є одним з основних гуманістичних напрямлень його педагогічної діяльності. Він розумів, що здоров'я дітей та підлітків залежить від соціально-психологічної ситуації в сім'ї та колективі, в суспільстві, від епідеміологічної ситуації в регіоні та способу життя. А.С.Макаренко на високому рівні осмислював важливість гігієнічного виховання дітей та підлітків у навчально-виховному процесі, в дотриманні санітарно-гігієнічних норм.

Великий педагог дав власне визначення здоров'ю. Він уважав, що метою педагогічного процесу в школі є виховати гармонічну особистість, у якій здоров'я визначається як нормальний комплекс фізичних, фізіологічних, нервових якостей та проявів, охайність, життєрадісність, статева цнотливість [8, с.138]. Для чисто теоретичної діяльності мав замало часу, він був практичним працівником освіти і працював в надзвичайно складних умовах, присвятивши 32 роки своїй улюбленій справі.

Основною складовою педагогічної системи А.С.Макаренка є «Положення про дисципліну». Режим навчальної та трудової діяльності, дисципліна є результатом правильного виховання, до якого має прагнути кожен вихователь всіма своїми силами та за допомогою всіх засобів, вдало підібраних методик роботи. Якщо режим організований правильно, регулярно витримується, постійно відбувається контроль з боку батьків або вихователів, то у дитини виникає звичка до його виконання. Отже, мету досягнуто і можна визначати наступну ціль, щоб напрацювати якнайбільше позитивних навичок. Особливо це стосується особистої гігієни. Важливим, в розумінні педагога, було все, що стосується гігієнічної культури та підтримки чистоти. В комуні знання з гігієни підліткам надавали вчителі, або медпрацівники, старші вихованці. Так, за правило в комуні було: «Нельзя сходить по лестнице держась за перила: ты должен надеяться на свой позвоночный столб, а не на перила» [4, с.139]. У деяких інших творах Макаренко писав: «Я до сих пор считаю чрезвычайно важным, что коммунары не должны держаться за перила лестницы, не должны прислоняться к стене... Он всегда должен надеяться на свою талию, и для этого она просто стянута ремнем». Це приклад раціонального гігієнічного підходу до формування постави, профілактики скривлення хребта тощо. Особлива увага приділялась новеньким вихованцям. «Отметив коротко его прибытие в общей системе документации, после самой короткой беседы новенького немедленно отправляют к врачу, в баню, кладовую... Ни в коем случае новенький не может помещаться в общую спальню до осмотра врачом и купания» [1, с.301]. Потім новенького знайомили з правилами внутрішнього режиму і обов'язково видавали мило та носові хустки (кожного дня повинна бути чиста). У своїй роботі Антон Семенович використовував форми виховної роботи, які рекомендував І.Г. Песталоці в листах до педагога Петерсена: завести щоденник проведеної роботи, в якому відмічати окремі спостереження за вихованцями, що відображає їх індивідуальні

психолого-педагогічні та анатомо-фізіологічні особливості розвитку. Але А.С. Макаренко вважав, що цей щоденник «ни в коєм случає не должен иметь характер официального журнала», педагог повинен вказувати: «В каком состоянии находится здоровье воспитанника, обращается ли к врачу, удовлетворен ли помощью врача? Достаточно ли внимания врач уделяет данному воспитаннику?» [1, с.320-321].

Особливу увагу вчений-педагог у своїх роботах приділяв також питанням психогієни. На одному із засідань Українського науково-дослідницького інституту педагогіки він сказав: «Кроме того, я противник всего того, что вызывает в человеке избыток эмоции, я сторонник спокойного здорового человека» [1, с.72]. Адже така поведінка призводить до неврозів, стресів, страху тощо. Позитивними ознаками дитячого колективу Антон Семенович вважав оптимізм, гарний настрій, постійну готовність до змістовної дії, а також завжди підтримував потребу дитини в русі. У дитини є потреба гри, і її потрібно задовольняти, так уважав Антон Семенович, але потрібно в дитині виховувати і «гальма», про що він неодноразово говорить у своїх працях: «Главный принцип, на якому я напоягаю, знайти середину – міру виховання активності і гальмування... З першого року необхідно так виховувати, щоб вона могла бути активною, прагнути до чогось, вимагати, домагатись і водночас так потрібно виховувати, щоб у неї поступово утворювались гальма для таких її бажань, які уже є шкідливими, чи такими, що заводять її далі, ніж це можливо в її віці. Знайти це почуття міри між активністю та гальмами, значить вирішити питання про виховання» [4, с.364].

А.С. Макаренко вважав, що гігієнічне виховання повинно відповідати загальному гігієнічному комплексу на основі системи знань, які повинні отримати юнаки на момент закінчення школи. Так, в офіційних документах в проєкті «Уставу управління дитячими навчально-трудовами колоніями» були заплановані кошти на лікарські та санітарно-гігієнічні потреби вихованців, тому що Антон Семенович уважав, що пріоритетом у педагогіці має бути «виховання здорової людини» [1, с.78].

Фізичний розвиток у процесі трудової діяльності, як вважав видатний педагог, теж відіграє велику роль в психічному, духовному розвитку особистості. Допомога дитини в сім'ї має починатися дуже рано в формі гри, але з віком доручення повинні ставати складніші та більш відповідальні, поступово віддаляючись від гри. Таке трудове виховання в комуні набувало характеру промислового виховання. А.С. Макаренко дуже добре був ознайомлений з точкою зору великих педагогів Я.А.Коменського, І.Г.Песталоці, К.Д.Ушинського, мав і власний досвід: він розподіляв фізичну роботу в залежності від віку, складності промислової операції, а дівчата мали працювати в промисловості з легким фізичним навантаженням (виготовлення лінз, зборка або монтаж тощо). «... Из своего десятилетнего опыта, я, впрочем, могу уже сделать заключение, что сколько-нибудь убыточный труд в детстве, особенно труд механический, однообразный, связанный с длительным повторением физического усилия, неоправданный постоянным присутствием живого интереса, не дающий

выхода естественному стремлению каждого мускула подрастающего человека к движению, не дающий выхода естественному стремлению к игре — чрезвычайно вредно отражается прежде всего на умственном состоянии воспитанника». Тому Антон Семенович піклувався, щоб праця в дитячому віці відповідала інтересам дитини, її здоров'я та виховання [1, с.98-100].

Педагог приділяв увагу проблемам теорії та практики статевого виховання і великого значення надавав фізичній культурі та спорту, тому що ці заняття допомагали підлітку позбутися перебільшеної еротичної уяви, випадкових зустрічей і їх наслідків. Дотримання особистого режиму, захоплення фізкультурою та спортом найкращим чином сприяють вихованню характеру, психічної та фізичної рівноваги, а тому є найбільш ефективними методами статевого виховання.

Виступаючи перед учителями Ленінградської області, Антон Семенович робив висновки зі свого досвіду: «...что наших педагогов в ВУЗах, где они учатся, нужно по-иному воспитывать. И нужно воспитывать, а не только образовывать» [4, с.236]. «Необходимо, чтобы из педагогических ВУЗов выходили люди более широко образованные не зависимо от избираемого для преподавания цикла предметов» [1, с.215]. Варто зауважити, що навіть свого часу А.С. Макаренко надавав особливого значення популяризації вікової фізіології, шкільної гігієни, основ медичних знань та валеологічних знань.

Таким був творчий шлях великого педагога в організації загальнокультурного та валеологічного виховання, який був спрямований на виховання гігієнічної культури дітей та підлітків, на створення ідеалу: «Ми педагоги, обязаны иметь такую программу личности человека, к которой мы должны стремиться» [4, с.15].

В одній із своїх праць Антон Семенович дає перелік конкретних якостей і навичок, якими, на його думку, мала б володіти молода людина, а саме:

1. Відчуття своєї належності до колективу, залежності свого блага від блага колективу.
2. Повага до установок колективу, до його багатства, до його законів. Верхній ступінь цієї поваги є поняття честі.
3. Здатність підпорядкуватись колективній дисципліні, тобто обмежити себе в будь-який момент, коли цього вимагає колектив чи його уповноважений. Ця здатність повинна перейти у постійну якість такту, стриманості, поступливості.
4. Готовність разом з усім колективом природно і просто стати на його захист і бути готовим кожної миті до активної боротьби. Це ідея обов'язку.
5. Відчуття своєї рівності і взаємної залежності щодо інших членів колективу і прихильності до них, поваги, ввічливості.
6. Працездатність, тобто прагнення бути корисним членом колективу.
7. Хазяйновитість, тобто здатність організувати роботу свою і чужу, керувати нею, оцінювати її результати.
8. Здоров'я, тобто нормальний комплекс фізичних, фізіологічних, нервових якостей та проявів, охайність, життєрадісність, статева цнотливість.

9. Грамотність, тобто достатня кількість формальних знань, навичок у мові, графіці, математиці, природознавства та історії.

10. Ясне та переконане уявлення про становище свого колективу серед інших колективів (політичне виховання) [4, с.241].

З наведеного переліку якостей ми бачимо, що мова йде про «основний каркас» моделі особистості людини, яким його бачив великий педагог. Тому нам потрібно частіше звертатися до гуманістичних ідей творчої спадщини великого педагога.

Жодна з перелічених якостей людини, які прагнув сформувати у своїх вихованців Антон Семенович, не застаріла, вони актуальні, на наш погляд, і сьогодні, для людей ХХІ століття. В цьому можна пересвідчитись проаналізувавши організацію роботи в сучасному суспільстві. Виховання відповідальної людини-колективіста, яка постійно враховує інтереси найближчого оточення, колективу, фірми, де вона працює, своєї країни тощо, диктується колективним характером сучасного виробництва, його високою технологічною та інформаційною взаємозалежністю, інтеграцією у всесвітньому масштабі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заплатников Л.Т. Проблемы валеологии и гигиены в педагогике: прошлое, настоящее, будущее / Горл. гос. пед. ин-т иностр. яз. – Донецк, 1998.

2. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: В 8 т. / Сост. М.Д. Виноградова, Л.Ю. Гордин, А.А. Фролов. М., 1983-1986.

УДК 74.03 (2) 6 – 21

ПРОБЛЕМИ СІМЕЙНО-РОДИННОГО ВИХОВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ А.С.МАКАРЕНКА

А.Б. Рацул, Т.Я. Довга
(Кіровоград)

У статті розглядаються ідеї виховання у сімейному колективі в педагогіці А.С.Макаренка.

Ключові слова: сім'я, сімейний колектив, сімейне виховання, батьки, батьківський авторитет, педагогіка сім'ї.

В статтє представлєны идеи воспитания в семейном коллективе в педагогике А.С.Макаренко.

Ключевые слова: семья, семейный коллектив, семейное воспитание, родители, родительский авторитет, педагогика семьи.

The article reveals the familie's upbringing ideas in the pedagogic by Makarenko.

Key words: family, family collective, family education, parents, parents authority, family pedagogic.